(iii) प्रवेशक

(iv) विदूषक

[This question paper contains 8 printed pages.]

Your Roll No...............

Sr. No. of Question Paper : 5615 **H**

Unique Paper Code : 2132201202

Name of the Paper : Sanskrit Drama

Name of the Course : **B.A. (P.), Sanskrit – DSC**

Semester : II

Duration : 3 Hours Maximum Marks : 90

Instructions for Candidates

1. Write your Roll No. on the top immediately on receipt of this question paper.

2. Unless otherwise required in a question answers should be written either in Sanskrit or in Hindi or in English, but the same medium should be used throughout the paper.

3. **All** the questions are compulsory.

छात्रों के लिए निर्देश

1. इस प्रश्न-पत्र के मिलते ही ऊपर दिए गए निर्धारित स्थान पर अपना अनुक्रमांक लिखिए ।

2. अन्यथा आवश्यक न होने पर, इस प्रश्नपत्र का उत्तर संस्कृत या हिन्दी या अंग्रेजी किसी एक भाषा में दीजिए, लेकिन सभी उत्तरों का माध्यम एक ही होना चाहिए ।

3. **सभी** प्रश्न अनिवार्य हैं ।

1. निम्नलिखित गद्यांशों/पद्यांशों का अनुवाद कीजिए : (6×3=18)

Translate of the following paragraphs/stanzas :

(क) दुःशासनपरामृष्टा सम्भ्रमोत्फुल्ललोचना ।

राहुवक्त्रान्तरगता चन्द्रलेखेव शोभते ।।

अथवा / Or

श्यामो युवा सितदुकूलकृतोत्तरीयः सच्छत्रचामरवरो रचिताङ्गरागः ।

श्रीमान् विभूषणमणिद्युतिरञ्जिताङ्गो नक्षत्रमध्य इव पर्वगतः शशाङ्कः।।

(ii) संस्कृत नाटक के उद्भव एवं विकास की विवेचना कीजिए ।

Discuss the origin and development of Sanskrit Drama.

(iii) भवभूति, शूद्रक, विशाखदत्त, कालिदास

Bhavabhuti, Shudrak, Vishaakhdatt, Kalidas

5. निम्नलिखित में से किन्हीं **दो** पर संक्षिप्त टिप्पणी लिखिए : (4.5×2=9)

Write short notes on any **two** of the following :

(i) नायक

(ii) जनान्तिक

उद्धृतरोषमिव मे हृदयं सहर्ष प्राप्त रणोत्सवमिमं सहसा विचिन्त्य ।

इच्छामि पाण्डवबले वरवारणाना- सुत्कृत्तदन्तमुसलानि मुखानि कर्तुम् ।।

अथवा / Or

अन्तर्हिते शशिनि सैव कुमुद्वतीयं दृष्टि न नन्दयति संस्मरणीयशोभा ।

इष्टप्रवासजनितान्यबलाजनेन दुःखानि नूनमतिमात्रदुरुद्वहानि ।।

4. निम्नलिखित में से किन्हीं **दो** प्रश्नों के उत्तर दीजिए :

(18×2=36)

Answer any **two** of the following questions :

(i) दुर्वासा के शाप के महत्त्व को प्रतिपादित कीजिए ।

Discuss the importance of Durvasa curse.

(ख) पातुं न प्रथमं व्यवस्यति जल युष्मास्वसिक्तेषु या नादत्ते प्रियमण्डनापि भवतां स्नेहेन या पल्लवम् ।

आदौ वः कुसुमप्रवृत्तिसमये यस्या भवत्युत्सवः सेयं याति शकुन्तला पतिगृहं सर्वैरनुज्ञायताम् ।।

अथवा / Or

अस्मान् साधु विचिन्त्य संयमधनानुच्चैः कुलञ्चात्मन- स्त्वय्यस्याः कथमप्यबान्धवकृतां स्नेहप्रवृत्तिञ्च ताम् ।

सामान्यप्रतिपत्तिपूर्वकमियं दारेषु दृश्या त्वया भाग्याधीनमतः परं न खलु तत्स्त्रीबन्धुभिययाच्यते ।।

(ग) यदा निवर्त्तितुं न इच्छति, तदा पादयोः पतित्वा विज्ञापितो मया- भगवन्! प्रथममिति प्रेक्ष्य अविज्ञाततपः प्रभावस्य दुहितृजनस्य अयमपराधो भवता मर्षयितव्य इति । ततस्ततः? ततस्तेन भणितम्, न मे वचनमन्यथा भवितुमर्हति । किन्तु आभरणाभिज्ञानदर्शनेन अस्याः शापो निवर्त्तिष्यतीति मन्त्रयन्नेवान्तरितः ।

अथवा / Or

शक्यमिदानीं समाश्वसितुम् । अस्ति तेन राजर्षिणा सम्प्रस्थितेन आत्मनो नामाङ्कितमङ्गुलीयकं स्मरणीयमिति शकुन्तलाया हस्ते स्वयमेव परिधापितम् । एष एव तस्मिन् स्वाधीन उपायो भविष्यति ।

2. निम्नलिखित पद्यांशों की सप्रसंग व्याख्या कीजिए : (9×2=18)

Explain of the following paragraphs/stanzas with reference to context :

(i) रोषाकुलाक्षः स्फुरिताधरोष्ठ-स्तृणाय मत्वा रिपुमण्डलं तत् ।

उत्सादयिष्यन्निव सर्वराज्ञः शनैः समाकर्षति गाण्डिवज्याम् ।।

अथवा / Or

उद्धृतरोषमिव मे हृदयं सहर्ष प्राप्त रणोत्सवमिमं सहसा विचिन्त्य ।

इच्छामि पाण्डवबले वरवारणाना- सुत्कृत्तदन्तमुसलानि मुखानि कर्तुम् ।।

(ii) विचिन्तयन्ती यमनन्यमानसा तपोनिधिं वेत्सि न मामुपस्थितम् ।

स्मरिष्यति त्वां न स बोधितोऽपि सन् कथां प्रमत्तः प्रथमं कृतामिव ।।

अथवा / Or

यास्यत्यद्य शकुन्तलेति हृदयं संस्पृष्टमुत्कण्ठया कण्ठः स्तम्भितबाष्पवृत्तिकलुषश्चिन्ताजडं दर्शनम् ।

वैक्लव्यं मम तावदीदृशमपि स्नेहादरण्यौकसः पीड्यन्ते गृहिणः कथं न तनयाविश्लेषदुःखैर्नवैः ।।

3. निम्नलिखित पद्यांश की संस्कृत में सप्रसंग व्याख्या कीजिए : (9×1=9)

Explain of the following paragraphs/stanzas in Sanskrit :